

sele occultasse: vt qui humanum querebant conu-
lium, diuinum amittere duceant. Mhi nota tam
eorum curiositate, quam diuino consilio: scdm
videtur, vt Ierosolyma uenerint: parua vt Iuda: in-
excusabiles essent, vt Hieronymus ait: partim vt
prius a gentibus, quam a Iudaeis Christus rex natus
annunciaretur: ne Iudaeorum de suo rege testimo-
nium suscipere haberetur, vt Basilus hom. de hu-
mana Christi generatione. Humana etiam postula-
bat ratio, vt qui natiui querebant regem, in regiam
vrbe uenerint.

2. *Qui natus est.* Notanda Magorum assue-
ratio: non enim dubitantes interrogari: an nati? licet certi,
tanquam a Deo docti natiui esse assueuerant. Viden-
ter etiam illi loqui, quasi omnes natum esse assue-
rent. Videntur etiam illi loqui, quasi omnes natum
esse sciant. Et uero qui crediderit Iudaeorum natum
regem Parisi scire, ignorare Iudaeos: Credibile etiam
est eos de nouo rege interrogasse: de quo cum
nihil cognoscere poterint, Ierosolymam uenerint:
quasi in vrbe regni futuri, quod in alij scire non
possunt.

Rex Iudaeorum. Duobus modis haec uerba iungi
possunt, vel Rex Iudaeorum qui natus est, vel qui na-
tus est Rex Iudaeorum, ut que sentus probabili se-
cundum rationem mihi videtur probabilior, quia *Magi*
Nec enim ignorare Magi poterant Hero-
dem Iugurthum & naturales non esse regem: sed
factum, & a populo Romano datum. Factio ergo
regi naturalis opponunt.

Vidimus in stellam eius. Iudicetis natalis eius,
Quinque de hac stella quari possunt: quia fuerit?
quando primum uisa? Vbi? & quomodo ex ea Magi
cognouerint natum esse Christum. Cur per eam po-
tius, quam alia ratione docti fuerint? Veram fuisse
stellam vnam de numero ceterarum, quae ad praesens
frangunt Magis & obsequium dei: eundem Gregorius
Nyssenus explicat in homilia de Christo uerac. Alij
fere omnes non veram stellam, sed stella similitudi-
nem fuisse putant, Chrysostr. hom. in Matt. 6. Basilus
hom. de humana Christi generatione, Ambrosius
lib. in Luc. c. 2. Augustinus ser. 30. de tempore, Fulgen-
tius in homilia de Epiphania, Auditor librorum
de mirabilibus sacrae scripturae, qui nomine Augu-
stini circumscribitur lib. 3. c. 4. Quod multis probat
argumentis: quod nunquam antea uisa, quod nun-
quam post, quod non fuerit in caelo, alioqui uana
monstrare non posset, quod ab Oriente in Occi-
dentem contra naturalem cursum ueniret, quod non
solum nocte, sed etiam inter diu luxerit, quod se a-
liquando occultauerit, vt diximus rec. 4. quod dicitur
supra domum vberat: Puer: Quae omnia proba-
bilia non necessaria argumenta sunt. Nam qui fecerat
aliquando, vt sol flaret, aliquando vt retro sursum
reuerteretur, facere potuit vt vera stella statione na-
turali res illa libere peger uisum suam officia peger
flaret. Sed quia miracula Deus sine necessitate face-
re non solet, nec a nobis nisi probentur, pro miracu-
lis habenda sunt: credibilis est vt eam non fuisse stel-
lam, cum stella simul todo esse possent, ead docen-
do aduocendos Magos satis esset, stellam apparentem
Euangelista propter similitudinem, non propter ve-
ritatem appellari, sicut nos cometam stellam uoca-
mus. Quia autem fuerit magna inter scripturas d. f.
sentio esse. Nonnulli Spiritum sanctum fuisse putant,
qui, vt post baptismum specie columbae: ita nunc
specie stellae ad demonstrandum Christum descende-
rit. Ita auditor illi librorum de mirabilibus sacrae scri-
pturae lib. 3. c. 4. Alij fuisse angelum, qui stella specie
induerit. Nam & angelos stellae appellari Apocal. 1.
20. hanc opinionem auctor ille, quem paulo ante no-
minamus, probabilem, Theophylactus ueram ex-
hibuit. Pleurisy alij cometam fuisse dicunt. Ego aut
cometam, aut angelum dixerim.

Quando autem in uisa non comenit. Quia duo
bus annis, antequam Christus nasceretur uisam dixit.

1. Quae-
stio, de stella
Magorum an se-
ra fuerit.

2. Quae-
stio, quando

Aut propter illa uerba ver. 16. *A binam* & infra, *secun-*
dum tempus, quod exquisierat de Magis, vt refert Euth.
Et quid auctor operis imperf. homil. 3. ait sentit, &
Nicephorus lib. 1. 3. Idem in aliquando sentit Aug. vt
apparet ser. 36. de reponere: quamquam sententia pos-
sita correxit. Alij uero ante anno, vt id refert Euth.
Alij aliquo ante, vt Chrysostr. Euth. & Theophy.
factus. Alij eo ipso die quo natus est Christus, vt Au-
gustinus ser. 4. de Epiphania. 3. ego probabilissimum
puto. Haec enim uim in illis uerbis animaduertit, *Vi-*
dimus stellam eius in Oriente, id est, quae cum nati signi-
ficabar. & in illis, *Vbi est qui natus est*, quasi ex stella no-
nasciturum Christum: sed iam natum certo cogno-
uissent. Cur ergo Herodes a binam, & infra pueros
occidit, secundum tempus quod exquisierat a Ma-
gis? ver. 16. dicemus.

Vbi uiderint, no constat. Haec enim uerba am-
bigua sunt, *Vidimus stellam eius in Oriente*. Sensus enim
duplex esse potest: aut eos cu in Oriente essent, stellam
in Occidente uidisse, aut uidisse stellam quae appa-
ruerit in Oriente, vt 2. Reg. 11. 2. *Viditque mulier ex aduer-*
so se lauantem super solarium suum. Dubium enim est, an
uiderit mulierem, quae super solarium suum laubatur, an
ipse ex solarium suo eam uiderit. Nonnulli ergo non in
Oriente, sed in occidente stellam apparuisse putant,
quod auctor lib. de mirab. fac. scriptur. lib. 3. c. 4. as-
seruit. Strabus in medio relinquit. Sed non uidentur
mihi dubitandum, quin in ipso illis Oriente primu
apparuerit, & uix dux fuerit. Cum enim dicitur, *Vi-*
dimus stellam eius in Oriente, non tam uide, quam qua
ratione moti uenerint, dicere uolunt: quod stellam
Cinnirum eius uiderint. Sensus ergo eam in Ori-
ente apparuisse: quia non agebatur, ubi ipse essent,
sed ubi eam uidissent. Deinde fin Occidente, id est,
in Iudaea apparuisse, utique uisa fuisse a Iudaeis:
quod Euangelista non tacuisse. Praeterea quamuis
Euangelista non dicit stellam per totam uiam Ma-
gos antececidisse, tamen quae dicit uer. 9. antececidisse
eos postquam exierint ex Ierusalē, usque dum ueniens
flaret: supra, ubi erat puer: credendum id eam ea ante
officiu ab Oriente uisum in Occidente praestitisse.

Quo autem modo Magi uisa stella Christum natu
esse cognouerint, distinde dicitur. Auditor operis
imperf. dicitur apocypham recitat in stella simi-
litudinem pueri fuisse, qui Magos allocutus Christi
natum docuerit, & ut eum adoraturi profecti sen-
tunt, imperat. Alij naturalium aliorum scientia eos co-
iecit, quod uidentur Priscillanista existimasse, se-
pe de hac re ab Augustino, Chrysostr. I. 1. c. 6. &
Gregorio reprehensit. Enim uero certum est natu-
rali scientia non solum Deum, sed ne hominem quide-
m uisum natum esse cognosci posse. Reliquum
ergo est, ut reuelatione cognouerint. Quo autem
modo, aut quando ea facta sit, de eo dubitatur. Hiero-
nimus in caput Ilae 19. per demones factam putat. I-
demque scripsit lib. 1. contra Celsum uidetur Ori-
genes, qui sicut alia, sic etiam hoc aduertit: Magos do-
cuerunt: quid stella signi ficaret. Sed improbabile
omnino est uoluisse Deu filij sui ortu per demones
declari, cum uideremus eos Christi negantib. Iu-
daeis conuerti in Matt. 8. 29. & constantiam uideba-
tur, vt pallores, qui caelum perpetuo continebant,
per angelos a caelo. Magi, qui ab infero scētā hau-
riebant, ab infero per demones docerentur. Alij
per angelos facta malit, vt Aug. ser. de Epip. Alij in-
trouentur a Deo hoc mysterium eorum animis inspi-
randa, vt Leo ser. 1. de Epip. 9. & Augustinus uidentur ap-
probare ser. 34. de tempore. Constantina uero om-
nia facit ueterum auctorum opinio est. Magos ex Pro-
phetia Balaam diu cognouisse Christum, de stella
lan oritur Num. 24. 17. *Orietur stella ex Iacob*. Magos
enim aut posteros fuisse Balaam, aut eius posteris
qui uicini fuerint, eam Prophetiam traditione im-
bre accepisse. Orig. hom. 13. in Num. Ambrosio lib. 1.
in Luc. c. 2. Chrysostr. hom. in uarios Euange-
listas Epiphania in epitome, Basilus homil. de hu-
mana

stella appa-
ruit.

3. Quae-
stio, ubi stella
apparuit.

4. Quae-
stio, cur per stel-
lam Magos
Deus do-
cuerit.

Caluin in
Harmon.

4. Quae-
stio, quomodo
ex stella ubi
Christum
cognouerint.

Quintri-
bus sacerdo-
tum.

mana Christi generat. Auditor imperf. dicit, homil. 2. A
Hieron. hoc loco. Quod ego & propter tot tanto-
rumq; tellium auctoritatem, & propter uerisimili-
tudinem ualde probabile iudico. Videnturq; Magi,
cum dicunt, *Vidimus stellam eius in Oriente*, ita loqui
quasi de re, quae Iudaeis nota esset, existimantes Iu-
daeos eam prophetiam quam ipsi Gentiles scirent,
ignorare non posse. Non enim dicunt, *Vidimus stel-*
lam quandam in Occidente, sed *uidimus stellam eius*, quia
de illa loquebantur, quam omnes sciebant nascente
Christo apparituram, quem admodum si quis nunc
diceret, Antichristus uenit, & ut Andreas Petro fra-
tri suo dixit, *Inuenimus Messiam*, Ioann. 1. 45. Auget
probabilitatem, quod Herodes crediderit per eam
stellam natum significari Christum, quasi id uulgo
notum esset. Nec enim rogat principes sacerdotum,
an Christo nascente stella apparitura sit, sed ubi Chris-
tus sit nasciturus. Quod autem quidam obiciunt in
illa propheta Balaam situram Christum ipsum ap-
pellari, cum ex Iacob dicitur ortura, non nego. Sed
nouum non est, vt uerbum praesertim in pro-
phetis, & Christum & Christi figuram significet, vt
infra. ver. 15. *Ex Aegypto uocauit filium meum*. Illud cer-
tum esse arbitror, Magos praeter stellam, aliquam, si-
ue per hanc prophetiam, siue aliunde, diuinam re-
uelationem habuisse, assueuerant enim, & eamquam a
Deo docti loquuntur. *Vbi est qui natus est Rex Iudaeorum?*

Postrema quaestio erit. Cur Deus Magos per stel-
lam docuerit? Non est difficultas coniectura, & Grego-
rius docuit uoluisse Deum accommodare ad
eorum scientiam eos erudire, vt, qui in stellarum
observatione uerabantur, ex stella Christum cog-
noscerent. Omnibus in rebus & quaerere & inue-
nire possunt Deum.

Et ueniens adorare eum. Qui hoc loco non aliam
quam ueritatis adorationem intelligunt, nimis
mihi uidentur uerbi. Cur enim tot alios Iudaeorum
natos reges nemo peregre adoraturus uenit, vt A-
thanasius in libro de incarnatione argumentatur?
Quo modo in stabulo, & in praesepi aciem adorant,
si nihil nisi hominem cogitant? Quomodo He-
rodes se quoq; adoraturum dicit? Frustra profecto
Deus tam inuitato eorum miraculo docuisset, vt so-
lum hominem, non etiam Deum adorarent. 29.

Et congregans omnes principes. Vnum tantum
fuisse principem sacerdotum ex multis locis perspi-
cum est. Mar. 26. 59. 61. uisus uer. 67. Mar. 1. 4. 4. & 2.
26. Luc. 22. 5. 4. Act. 4. 6. & 5. 17. 21. 27. & 7. 1. & 9. 1. &
22. 5. & 23. 2. & 24. 1. Itaque merito queritur, quo sen-
su, quasi multi fuerint, principes sacerdotum appel-
lentur. Quod non hoc tantum loco, sed multis etiam
aliis fieri animaduertimus, vt Mar. 16. 21. & 20. 18. &
21. 15. 23. 45. Sunt, qui dicant principes sacerdotum
appellari omnes, qui summi aliquando fuissent sa-
cerdotes: erant enim annui, & uenales, Io. 11. 49. & 18.
13. ex quo Pompeius urbem expugnauerat, & uelle
sacerdotalem in suam, populiq; Romani potestatem
degerat, ut Ioseph. scribit lib. 18. ante c. 6. & Eufl. 1.
hisl. Eccl. c. 6. Ita Chry. & Euth. infra c. 26. 5. & Theo-
phyl. interpretatur, Marc. 14. quorum opinio inde
refellit, quod antequam annui essent summi sa-
cerdotes, cum ea dignitas non ante finem uicis fini-
retur, plures tamen principes sacerdotum dictos legi-
mus 2. Par. 36. 14. Vnus ergo erat, & multi. Vnus
summus, qui absolute princeps sacerdotum, aut P-
tifer uocabatur. Multi, qui erant *סוֹדֵרֵי הַכֹּהֲנִים* capita
familiarium sacerdotum, vt apparet, Par. 15. ver.
6. vsq; ad 22. & 24. 6. Vocat ergo Herodes sacerdo-
tes, quia eorum erat officium, de lege responderet
Mal. 27. non omnes, quia infinitus fuisset numerus:
sed principes, qui & pauciores, & doctiores erant, &
quia etiam ex numero Sanhedrim ordinariorum iu-
dicum, & quasi consiliarij, ut intelligitur 1. Par. 23. 4.
Mar. 26. 3. Mar. 11. 8. Act. 4. 26. & multis aliis locis, ubi
sine principibus sacerdotum nullum conuincio gnu-

Et scribas populi. Scriba *סֹפְרָיִם* proprie erant
publici notarij, quorum officium erat non solum
publica instrumenta conscribere, sed etiam sacras
scripturas incorruptas seruare, earumque sentium
interpretari, vt constat 4. Regum 22. 8. 9. 10. & 1. El-
dr. 7. 10. 11. & Matth. 7. 29. & 17. 10. & 23. 2. & 1. Co-
rinth. 1. 20. Itaque idem *סֹפְרָיִם*, id est, legis periti uo-
cabantur Luc. 7. 30. & 11. 46. Non item *סֹפְרָיִם* Gra-
eulariores, vt quidam putant. Horum enim maior
erat dignitas. Quem admodum apud Graecos Gra-
matici primum dicti sunt, qui literas nouerant, id est
legere & scribere: deinde qui auctores corripiebant,
& interpretabantur, qui in omnibus quaestionibus
quae de historiis, fabulis, auctorum sensu incide-
bant, iudices erant. Theophyl. Ideo ab Herode etiam
uocantur, & quia praesens magna Concilij erant Mar.
14. 53. & 15. 1. Luc. 22. 66.

Vbi Christus nascetur. Hebraeus, id est, ubi na-
sceturus esset, *יְבִי*.

Et tu Bethleem. Hunc locum dissenso, quae pri-
ma specie magna uidentur esse inter Euangelistam
atque Prophetam, difficilem facit. Quatuor autem
rebus uidentur differere. Quod Euangelista dicit,
& tu Bethleem terra Iuda, Prophetia uero, & tu Beth-
leem Ephraim. Quod Euangelista, Nequaquam mihi-
ma es, Prophetia *מִינִימָא* minima es, ut sit.
Quod Euangelista, Ex te uerit dux, Prophetia ducem
non nominat. Quod Euangelista dicit, Qui regit aut
סֹפְרָיִם qui palcat, Prophetia *סֹפְרָיִם* qui domi-
netur. Denique Euangelista, ut Hieron. neque cum
Propheta, neque cum septuaginta uilo modo uide-
tur conuenire. Quiddam nimis facile respondent,
Euangelistam memoria saepe lapsos testimonij scri-
pturarum non alii tantum uerbis, sed alio etiam,
contrarioque sensu recitare. Cuius sententiae mag-
num auctorem in epist. ad Pammachium Hiero-
nymum citant. Euangelistas contrario sensu scri-
pturas citare dictu impium iudico: neq; id uisum
Hieronymus dixit. Nam quod ait in epistola ad
Pammachium, de hoc ipso loco agens finem esse
contrarium: non significat totius loci Euangelista
sensum totius loci Prophetiae sensum esse uerbi
Euangelistae sensum uerbi uerbi Prophetae sensu, si
per se consideretur, contrarium esse. Nam, *minima*
es, & non *minima es*, per se considerata contraria pro-
fecto sunt, ut autem ab Euangelista, & Prophetia dicitur,
non contraria, sed idem sunt, ut paulo post
exponemus. Memorie autem lapsum, qui Euange-
listis tribuunt, quorum ore Spiritus sanctus loque-
batur, etiam rem, quali humanum sit, extenuant, uide-
ant an in Euangelistis excusent, q; in se siquis excu-
saret, rideri se putarent. Ego id aut impium etiam
esse, aut prope ab impietate abesse arbitror. Cautior
Hieronymus, qui sacerdotis potius & Scribas,
quam Euangelistam accusare maluit. Purat enim in
commentariis in capite quinto. Michae Euangelista
non quid propheta dixerit, sed quid faceret do-
tes & Scribas respondit narrare uoluisse, vt scri-
pturarum in illis ignorantiam notaret. Sed neque
credibile est sacerdotum, quantum in deo fros, Pro-
phetae uerba infideliter recitasse: praesertim cum uero
simile sit in re tanta scia librum ipsum in medium
protulisse, & Euangelista potius laudandi, quam re-
prehendendi causa uidentur eorum responsum reci-
tasse: vt ex aduersariorum etiam sententia probaret
Christum in Bethleem fuisse nasciturum. Alij in-
terrogatio locum Prophetae legendum putant, ut
idem sit, *tu minima es*, apud Prophetam, & nequaquam
minima es, apud Euangelistam, quod non esset credi-
bile si probaretur. Alij *יְבִי* quod Prophetam neu-
ro genere positum dicunt, vt sit sensus, parum est,
ut sis in millibus Iuda, id est, maxima es, ut sis inter
principes Iuda, quod Euangelista dixit, Nequaquam
minima es. Haec interpretatio cum mihi ipsi, sicut et
illa

Quinam
scriba.

D

E

C

mortui sunt, suo tamen fuisse sanguine baptizatos, A & quod in infantum baptizate aliena fides facit, hoc in his perueriam tyranni voluntatem pro Christo eos occidens efficit, quantumque ipse obtulit, tantum illis Herodis crudelitatem profuisse, Iren. libro tertio capite octavo, Iustinus quaest. 13. ad Orthod. Cyprian. libro 4. epistol. 6. Origen. homilia in Math. Hilarius in comment. Chrysost. hom. 2. in varios Euangelist. Eusebius Emisen. Augustin. libr. 3. de expositione symb. cap. 4. & libro 13. de ciuitate, c. 7. Prudentius in hymno de Epiphania, Fulgentius de Epiph. & libro 1. de fide ad Petrum capite 3. & 39. Leo serm. 1. de Epiph. Bernardus in serm. de Innocentibus & hom. in Cantica. 66.

19. Desunctio autem Herode. Quo morbo extinctus fuerit, scribit Iosephus libro 17. Ant. capite 8. & lib. 1. de bello Iud. capite 21. & Hegesip. libr. 1. capit. 45. & Euseb. libro 1. hist. eccles. c. 8. qui & illud addit ob ne faciam eadem infantum tam infami genere morbi fuisse cōfectum.

20. Sicut & ostipe. Vide vers. 13.
21. Desuncti sunt enim. Syllapsus est, qua de vno loquens vitur numero plurium. Vnus Herodes mortuus erat, sed multi carnifices eius in usu querebant animam pueri. Animam ab Hebraeis pro vita poni, notus est, quam vt quicumque posuit ignorare.

22. Auditis autem quod Archelaus regnauer. Nouem Herodes vxores habuit. Ex duabus, altera conobrina, altera fratris filia, nullos suscepit filios. Ex aliis nouem filios procreauit, Alexandrum, Aristobolum, Antipatrum, Herodem, Antipam qui & ipse postea Herodis cognomen accepit, Archelaum, Herodem alterum, Philippum, Phasellum, filiasque Roxanem, Salomem, & Olympiadem, Iosephus libro 17. Antiqui. capite 1. & libro 18. capite 7. & libro 1. de bello Iudaeo ca. 18. Ex filiis, duos primos frangulauerat libro 16. Ant. c. 17. & 1. de bello Iud. cap. 17. Tertium Antipatrum, quinque ante mortem suam diebus occidit, libro 17. Ant. cap. 9. Alii mortui erant. Tres patris Herodi superstitis fuerunt: Archelaus, Antipas, & Philippus. Duo autem testamenta Herodes fecerat. In priore Antipam regni heredem seropserat, in posteriore mutata subito voluntate Archelaum Iudaeae regem, Antipam Galilaeae & Peraeae Tetrarcham, Philippum Tetrarcham Trachonitidis, Gaulonitidis, Batanaeae, & Paneas regionis. Ea tamen condicione, vt nec Archelaus regis nomen allumeret, nec quocumque quod testamentum mādasset, nisi approbante Caesare, ratum esset Ioseph. libr. 17. Ant. capite 10. & libro 1. de bello Iud. capite 21. Quamuis autem Caesare Archelaus Regis nomen dare noluerit, sed Ednarcham cum Iudaeae Idumaeae, & Samariae fecerit libro 17. Antiqui. capite 1. tamen quia regia vrbatim potestate, & milites eum itam post mortem patris regem conclamantur libro 17. Antiqui. capite 10. rex vulgo dicebatur, quam appellationem hoc loco Euangelista vsurpauit. Mirum autem videri poterit, cur Ioseph tanquam rem nouam existimauerit, quod audierit Archelaum regnare: ideoque tunc in Iudaeam venire, cum audita Herodis morte facile credere debuisset aliquem eius in regnum suum successisse. Respondeo esse credibile Ioseph existimasse: aut neminem fuisse successurum, cum regnum nullo ab Herode iure fuisset occupatum, aut Antipam successurum, quem priore testamento regem parere designauerat, quemq; iustitiae esse scibat ingenui. Nam haec vna potest esse causa, cur in Galilaeam, vbi ille dominabatur, ab Angelo diuertere inebatur. Et si altera est ratio, quod eum de rege Iudaeorum Christo ageretur, plus ab Archelao rege quam ex Antipa Tetrarcha temendum erat. Haec tamen interpres, Philippum piacidiissimi hominem ingenij, Galilaeae Tetrarcham imperio et ore facit. Sed cui licet facere Mimilros, cur Tetrarchas facere non liceat?

23. Et adimpletur. Hoc testimonium nusquam in sacris literis usdem verbis reperitur. Quae res occasionem interpresibus varias quarendi interpretationes praebuit. Chrysostomus homilia 9. Interpretes lactus & Euthymius nullum ex his, qui nunc extant, sed aliquem ex his, qui perierint, prophetam citari dicunt, qualis fuit Nathan & Eldrae Prophecia, & aliorum quorum scripta, & Chrysostomus, & Anastasius in Synopi, & res ipsa per se docent. At difficile creditur est, prophetas, quae non extant, Euangelistam sine vlla, vt videtur, necessitate citasse, quamuis a Iuda prophetam Enoch, qui non erat, alia propterea occasione citari videmus. Alij putant Euangelistam proferre testimonium ex prophetis, quae extant quidem tunc, sed in canone Ecclesiastico non essent, vt auctor operis imperfecit. Alij citari Prophetas, id est, Prophetarum interpretes, qui ex canonicis prophetis, licet expressum non esset, hunc tamen sensum elicerent, fore, vt Christus Nazareth appellaretur, tria Prophetarum fuisse genera, alios quibus semper Spiritus Sanctus adfuit, quales maiores fuerint, alios quibus non semper quidem, sed sepe tamen adfuit, quales Minores, alios qui prophetae dicebantur, non quod futura praedicerent, sed quod, quae a Prophetis dicta essent, Spiritus Dei interpretarentur, qui in veteri testamento filij Prophetarum, Regum 20. 35. & 4. Regum 23. 7. & 4. 35. & 5. 22. & 6. 1. & 9. 1. in nouo Prophetarum appellentur. 1. Corinth. 12. 28. & 14. 29. 37. Quae in hac sententia de triplici Prophetarum genere dicitur, nunc in quaestionem adhibere non valet. Illud tamen dico, mihi hos interpretes non probare Euangelistam de huiusmodi certis Prophetis loqui, quorum testimonium nemo vnquam produxit Apostolorum. Alij librum Iosephi capite decimo tertio, septimo citari putant, vbi dicitur. *Erant enim patris Nazareth Dei infantia sua*, quod quatuor de Samphone dictum sit, tamen in Christo, cuius Samphon figura erat, Euangelista impletum esse dicat, sicut caeteras prophetias, vericulo decimo tertio & decimo quarto, ideoque non dixisse per Prophetam, sed per Prophetas, quod liber ille non ab vno, sed a multis sibi alios post alios fuisse edentibus Prophetas scriptus sit. Repugnat huic interpretationi, quod Christus non sit dictus Nazareus, vt Samion, sed Nazarethus aut Nazareus, vt & crucis titulo, & ex veterum Hebraeorum commentariis apparet. Alii ad Nazareth referunt capite vdecimo, primo, & dicitur *virga de radice Ioseph, & flos de radice eius ascendit* Hebraeis dicitur. Quam sententiam Hieronymus, & auctor operis imperfecit si pro habilem putat. Alii nullum ex vno, sed vnum ex omnibus Prophetis testimonium afferri: omnes enim Prophetas Christum sanctum, imo sanctum sanctorum appellare, Danielis nono, vigesimo quarto, quod nomen Nazarethus, id est, separatus, Deo consecratus significat. In qua tandem sententia Hieronymus conuenit. Ego, si quid tamen meum valet iudicium, sic existimo voluisse Euangelistam odium huius nominis in honorem conuertere, & vnde Christus ridebatur, inde probare, verum illum esse Messiam. Vocatur Christus Iudaeis per contemptum Nazareus, sicut et omnes Christiani a Gentilibus eodem contemptu vocatos fuisse constat, sicut & hodie Nazareth ab Hebraeis appellatur, ideoque multos impediatur, quo minus cum Messiam esse crederent. Nunquid a Nazareth potest aliquid boni esse Iohannis primo, quadagesimo sexto. Et nunquid in Galilaea venit Christus? Nemo scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethlehem castello, vbi erat Dauid, Iohann. 7. 41. 42. & rursum. Nunquid & in Galilaea est scriptura scriptura? Vide, quia a Galilaea profertur non fuit, vbi dicitur versiculo 5. Ergo voluit docere Euangelista id impedimento esse non debere, quo minus Christus

Calanis in Harmonia

Paulo Christo Nazarethum appellatum.

Christus Messias crederetur. Nam et si scriptura non est ex Nazareth Galilaeae, sed ex Bethlehem Iudaeae venturum testatur, Christum tamen non vocari Nazarethum, quod in Nazareth natus esset, sed quod in ea habitauerit, natum enim fuisse, vt antea dixerat, sed Bethlehem Iudaeae: quoniam nomen Nazareth argumens esse eum esse Messiam, cum eum Ilias Prophecia 7. 17. dicit, Nazarethum appellauerit. Tres contra hanc interpretationem obiectiones occurrunt. Prima, quod alio sensu Christus apud Prophetam Nazareth germen, aut flos, alio a Iudaeis Nazarethus ab vrbe Nazareth vocatus sit. Respondeo id Euangelistam non ignorasse, sed contentum fuisse docere, illud ipsum nomen quod Christo a Iudaeis per contemptum tribui solebat, a Prophetis illi honoris causa tributum fuisse, & eorum in ipsos calumniam retorquere. Secunda est, quod Nazareth non per sed per id est, non per sed per literam scribitur. Respondeo Graecos in facile mutare. Deinde no-

men huius vrbis in veteri Testamento scriptum non reperiri, vt inde iudicare liceat, quibus Hebraicis literis scribi debeat. Postremo ex titulo crucis, & ex Hebraeorum scriptis manifestum esse hanc vrbem ab Hebraeis Nazareth vocatam fuisse, cum inde Christum Nazarethum appellauerit, Graecos vero & Latinos asperitatem literarum fugientes Nazareth & Nazarenum appellasse. Tertius est, quod Euangelista non dicat dictum esse per Prophetam, sed per Prophetas, quasi fixum, vt ait Hieronymus, de scripturis testimonium non proferens. Respondeo non esse nonum, vt, cum vnus tantum Prophetae testimonium producit, per Prophetas scriptum dicatur. Cuius rei exempla sunt apud hunc ipsum Euangelistam, cap. 26. 56. & Iohann. 6. 45. & Act. 13. 40. & 15. 15. Similemque syllabam paulo ante obseruauimus vers. 20. vbi de functi esse dicuntur, qui querebant animam pueri, cum solus Herodes desunctus significetur.

CAPVT III.

Matt. 3. 4. Luc. 3. 2. Ioh. 1. 6. 7. Act. 1. 6. 7. Luc. 3. 4. 5.

In diebus autem illis venit Iohannes Baptista praedicans in deserto Iudaeae, & dicens: Penitentiam agite: appropinquant enim regnum caelorum. Hic est enim, qui dicitur esse per Isaiam Prophetam dicens: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Ipse autem Iohannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustae, & mel siluestre. Tunc exibat ad eum Ierusalem, & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Respondens autem multos Pharisaeorum, & Sadduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum penitentiae. Et ne vultis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham, dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Iam enim securus ad radices arborum posita est. Omnis ergo arbor, quae non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in penitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calcare menta pedum: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne. Cuius ventilabrum in manu sua: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Tunc venit Iesus a Galilaea in Iordanem ad Iohannem, & baptizatus est ab eo. Iohannes autem prohibebat eum, dicens: Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me. Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. Baptizatus autem Iesus, descendit de aqua, & ecce aperti sunt ei caeli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de caelis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Luc. 3. 2. Ioh. 1. 6. 7. Act. 1. 6. 7. Luc. 3. 4. 5.

Luc. 3. 2. Ioh. 1. 6. 7. Act. 1. 6. 7. Luc. 3. 4. 5.

IN CAPVT TERTIVM.

In diebus autem illis venit. Totos viginti tres & amplius annos, quibus Christus in Nazareth excolitur habitasse, Mattheus Marcus, & Iohannes praetermittunt, quia totum illud tempus silentio fere transigit expectans, dum triginta annorum, quae doctores exacti erant, accederent. Solus Lucas de eius pueritia pauca quaedam attigit. c. 2. 40. 42. In diebus. Manifestum est triginta post, aut circiter annorum tempus significari, vt colligitur ex Luca c. 2. 2. qui hoc anno quinto decimo Tyberij Caesaris factum scribit. Certum autem est, Christum quadagesimo primo, aut quadagesimo secundo Augusti anno natum fuisse, vt vers. decimo tertio, e. primo docemur, & constat ex omnibus historijs Angulum sex & quingviginta annos imperasse. Itaque merito aliquis querat, quomodo Mattheus dicat in diebus illis, Nazareth dicit apud Hebraeos accipi pro anno periculum est. Genes. 2. 4. 5. Exod. 13. 10. Leuit. 25. 29. Iud. 19. 2. 1. Reg. 1. 13. Amos. 4. 4. In cinque pro tempore quomodo etiam in longo, Iud. 18. 1. Ezechiel. 38. 17. haec enim valet hoc loco, In diebus illis, ac si diceret, post aliquot annos, aut aliquanto post tempore, quod Chrysostomus homil. 10. & Sirabus videtur indicare. Aut, vt ait Theophylactus, aliud se-

culum significatur, quam in quo haec scribebat Euangelista, vel, quod mihi magis placet, significatur tempus, quo adhuc in Nazareth Christus habitabat. Sic enim melius Euangelista verba cohercet. Dixerat namque c. 2. 25. Et vrbem habitauit in ciuitate, quae vocatur Nazareth, & addit, in diebus illis, id est, eo ibi habitante. Venit. Cur non ante venit? quia nondum triginta natus erat annos, ante quam Ierusalem nemini sacerdotis, doctores aut prophetae officium fungi licebat, vt & Hebraei tradunt, & ex 1. Paralip. 23. 2. colligitur. Haec enim eadem ratio fuit, cur Christus ipse ante tricesimum aetatis annum docere non ceperit. Neque vero significat Euangelista tunc primum Iohannem in deserto venisse, sed tunc primum in deserto fide ostendisse, penitentiamque cecepisse praedicare, vt paulo post docemus. Iohannes Baptista. Risi, cum in haeciorum legentem commemorat, Ioannem ideo Baptistam cognominatum, quod per eius ministerium sacramentum Baptismi Deus instituit, quasi alius quam Christus, aut per alium quam per ipsum sacramenta nobis in finerit. Verum istum & impium & ablutissimum

Est de his, qui apud Iudaeos.

Cur Ioannes appellatur baptista.